

COMISSIONS DE TREBALL

Aspectes jurídics relacionats amb l'autor del delicte i amb les víctimes de violències masclistes (dones i fills menors o dependents).

AUTORA: **CARLA VALL I DURAN** (Advocada penalista i criminòloga)



6è CONGRÉS
de les **DONES** del **BAIX LLOBREGAT**



Consell Comarcal
del Baix Llobregat



Amb el suport de:



Ajuntament de
Cornellà de Llobregat



Diputació
Barcelona



Generalitat de Catalunya
Departament d'Igualtat i Feminismes
Secretaria de Feminismes



Pacto de Estado
contra la violencia de género

Ningú vol ser víctima ni identificar-se com a tal. Així, doncs, el procés d'etiquetatge de la vivència és un procés llarg. Les investigacions ens diuen que les dones amb estudis són les que triguen més temps en identificar-ho i trencar amb la situació, molt probablement pel rebuig a identificar-se com a víctima i la por a l'estigma de víctima que se'ls pugui atribuir.

No és gens estrany que les peticions que rebem no siguin directament per a manifestar que ens trobem davant d'un cas de violència masclista, sinó de "coses de parella" que no van bé.

Podem conèixer tots els protocols i totes les eines professionals però si no sabem reconèixer una víctima, mai li donarem accés als drets que li pertocuen com a tal, i mai podrem atendre-la des d'aquesta necessitat integral.

Sovint recordo una frase que va canviar-me el paradigma sobre l'atenció a víctimes. La idea va ser exposada per l'infermera de l'Hospital Clínic, la Sra. Dolors Rodríguez: "els professionals no ens hem de sensibilitzar, els professionals ens hem de capacitar."

Potser aquest breu matís no sembla massa rellevant però, a mi em va semblar imprescindible d'atendre. Si no puc detectar la violència, si no puc posar-hi aquesta etiqueta, mai faré cap pas professional per a revertir la situació que tinc davant. Això no depèn ni de la sensibilitat, ni del posicionament, depèn de si tinc les eines professionals per a reconèixer els indicis i elements que ens permeten identificar la victimització.

Així doncs, l'abordatge de les violències masclistes necessita que els intervinents en la prevenció, l'atenció, la protecció i l'enjudiciament, coneguin l'origen de les Violències Masclistes Contra les Dones, les diferents manifestacions d'aquestes, el seu significat, les seves dinàmiques, les estratègies i possibles decisions de les dones que s'hi enfronten, així com les conseqüències i els efectes que produeixen en les víctimes/supervivents. Una comprensió esbiaixada de les mateixes, provocarà estratègies errònies i fins i tot la causació de més dany. La capacitació de tots els intervinents, és una qüestió de responsabilitat personal i professional i és prioritària per assolir els estàndards de deguda diligència. La capacitació, no només consisteix en l'adquisició de coneixements teòrics i pràctics, sinó que ha de passar per un procés de reflexió ètica sobre com i des d'on intervenim en les violències masclistes i com i des d'on ens relacionem amb les dones i els menors que les pateixen.

Les estadístiques de l'Estat ens rebel·len xifres molt preocupants: el 57% de les dones hem patit violència de gènere en algun moment de les nostres vides. Afegiria que, no és només el fet d'haver patit i haver identificat aquestes violències el que vulnera els nostres drets, sinó que, en paraules de la Dra. Nerea Barjola, el terror sexual, la por a ser agredides sexualment, en moltes ocasions ha estat suficient per a limitar els nostres drets i llibertats.

La Llei 14/2015, de l'Estatut de la Víctima, recull la necessitat de capacitació dels operadors jurídics, en els principis de protecció de les víctimes/supervivents, i molt especialment dels i les menors i de les dones vulnerabilitzades. Per la seva banda, el Conveni d'Istanbul del 2011, obliga a capacitar tots els i les professionals que tractin amb víctimes, en matèria de prevenció i detecció d'aquelles violències, igualtat entre homes i dones, necessitats i drets de les víctimes/supervivents i sobre la manera de prevenir la victimització secundària. El Pacto de Estado contra la violencia de género, de juny del 2017, preveu com a un dels 5 eixos prioritaris, la formació de tots els professionals implicats.

VIOLENCIES MASCLISTES CONTRA INFANTS I ADOLESCENTS I VIOLÈNCIA VICÀRIA



Entenem per violència vicària, terme nascut de la mà de Sonia Vaccaro, qualsevol tipus de violència exercida contra els fills i filles amb la finalitat de produir dany psicològic a la mare, podent també ser exercida sobre persones properes a la víctima com podrien ser els seus pares o sobre animals domèstics amb els què aquella tingui un vincle afectiu.

Aquest tipus de violència té diverses manifestacions que actuen com a mecanisme de coacció i control respecte a la víctima adulta. Alguns exemples de com s'exerceix aquesta violència podrien ser que el menor presenciï les agressions, que sigui danyant directament físicament o psicològica, que sigui víctima d'abús sexual o privat de les necessitats bàsiques, sent la manifestació més cruel la mort del fill o filla

La intervenció amb els fills i filles de les dones que pateixen violència masclista, és la més deficitària i durant massa temps s'han menystingut els riscos que corren i la seva consideració de víctimes de les VMCD. En els últims mesos hem vist les seves manifestacions més terribles, amb l'assassinat de l'Anna i l'Olivia a Tenerife i del Leo, a Barcelona o el cas d'una menor a Madrid a finals de l'any 2021.

El Pacto de Estado del 2017 i els subsegüents, reivindiquen un seguit de mesures que hi focalitzen, com la inclusió dels fills i filles en les valoracions de risc policials o el reforç de l'assistència als fills i filles menors de les víctimes mortals de violència masclista.

La meitat de les víctimes ateses per violència sexual a Catalunya té menys de 20 anys, segons l'informe de Save the Children, de l'any 2021.

També preveu la obligació d'atenció especialitzada adreçada a infants i adolescents que conviuen amb situacions de violències masclistes en l'àmbit familiar. En la definició de risc, s'inclou el càstig físic o emocional per part dels progenitors o el "conflicte obert" entre ells. En el cas del desemparament, considera que una de les seves formes és el de les violències masclistes.

Com a mesura contra la violència vicària, s'introdueixen recentment algunes novetats pel que fa a la cura dels fills i filles. En l'àmbit estatal, es modifica l'article 92 del Codi Civil a través de la Llei 17/2021 i en l'àmbit català es modifica el Llibre Segon del Codi Civil de Catalunya pel Decret Llei 26/2021, prohibint l'atribució de la guarda, estades, relacions i comunicacions entre fills i filles i el pare agressor en casos de violència vicària.



VIOLENCIES DIGITALS



Tot i que l'accés a Internet es percep actualment com un dret humà, segons l'Institut Europeu d'Igualtat i Gènere (EIGE), en el context de l'actual pandèmia de violència contra les dones i nenes, la violència de gènere en línia apareix com un problema creixent de proporcions mundials i conseqüències molt significatives.

Aquestes violències digitals apunten especialment a les dones que lluiten pels seus drets, a las que pertanyen a col·lectius vulnerables, a las que pateixen violències offline i a les activistes. Per aquest motiu, resulta fonamental garantir que Internet constitueixi un lloc segur i lliure de violències.

Respecte a aquest tipus de violències, cal plantejar-se diverses preguntes:

- Com és la violència que patim les dones a Internet?
- Com ens podem protegir?
- Com han de respondre les institucions quan detecten casos de violències masclistes en línia?
- Quins protocols han de seguir els professionals?
- Quins recursos tenim les dones víctimes de violències a través de les tecnologies?

També cal incidir en les claus per resistir la publicació no consentida d'imatges i vídeos sexuals, els atacs articulats i l'ús del terror sexuals en xarxes, així com en les mesures de protecció digital davant d'un Internet cada cop més violent.

Segons l'Institut Català de la Dona, com a conseqüència del constant increment en l'ús de les xarxes socials, la violència digital es manifesta com una violència global que afecta especialment a les dones. Si bé queda molt camí per recórrer en matèria de protecció de les dones, es comencen a donar algunes passes en aquests sentit. Així, la Llei 17/2020 de modificació de la Llei catalana 5/2008 del dret a eradicar la violència masclista, inclou la violència en línia com a tipologia en les violències masclistes.

En concret, es modifica l'article 4, definint la violència digital de la següent manera: "consisteix en els actes de violència masclista i misogínia en línia comesos, instigats, amplificats o agreujats, en part o totalment, amb l'ús de tecnologies de la informació i de la comunicació, plataformes de xarxes socials, webs o fòrums, correu electrònic i sistemes de missatgeria instantània i altres mitjans semblants que afectin la dignitat i els drets de les dones. Aquests actes causen danys psicològics i, fins i tot, físics; reforcen estereotips; danyen la dignitat i la reputació; atempten contra la privacitat i la llibertat d'obrar de la dona; li causen pèrdues econòmiques, i obstaculitzen la seva participació política i la seva llibertat d'expressió. ”.



REVICTIMITZACIÓ I VIOLÈNCIES INSTITUCIONALS



Entenem per violències institucionals les accions i omissions de les autoritats, personal públic i agents de qualsevol organisme que retardin, obstaculitzin o impedeixin l'accés a les polítiques públiques o als drets de la llei. Cal incloure la utilització de la Síndrome d'Alienació Parental com una manifestació més del maltractament infantil, usat com a defensa legal pels progenitors a l'hora d'argumentar la privació de custòdia dels fills i filles i que, tot i la manca d'evidència científica, s'accepta judicialment en certs casos.

Cal distingir, a més, les violències institucionals de la revictimització. Resulta fàcil observar que les primeres consisteixen en un abús de poder que causa dany a la víctima, col·locant-la en una situació de vulnerabilitat on l'agressor no podria arribar. Pel que fa a la revictimització, s'entén com la necessitat de fer reviure a la víctima els fets denunciats al llarg del procediment penal i és més difícil de revertir si es vol aconseguir un resultat de condemna, fent que la víctima acabi relatant el mateix en diverses ocasions.

Pel que fa a les mesures concretes respecte a aquesta tipologia de violències, el Comitè de la CEDAW, en la seva Recomanació General núm. 19 del 1992 sobre Violència Masclista contra la Dona, va formular per primera vegada el principi segons el qual els Estats eren responsables pels actes comesos per individus, si no adoptava les mesures adequades per a impedir la violació dels drets o per a investigar i castigar els actes de VMCD i proporcionar una reparació. El 1993, la Declaració sobre la eliminació de la violència contra la dona va especificar que una de les formes de violència física, sexual o psicològica, era la perpetrada o tolerada per l'Estat.

En aquest mateix sentit es pronuncia la Sala Tercera del Tribunal Suprem en la sentència 1263/2018 sobre el Dictamen 47/2012 del CEDAW, reconeixent el caràcter imperatiu de les resolucions del Comitè pel que fa a la responsabilitat de l'Estat per no actuar amb la diligència deguda en el cas d'Àngela González Carreño, la qual havia advertit reiteradament sobre el risc de mantenir les visites de la seva filla amb el pare maltractador i assassí de la menor. Tot i reconèixer aquesta responsabilitat com a manifestació de violència institucional, en aquest cas, de les cinc recomanacions fetes pel Comitè, l'Estat únicament atorgà a la víctima una indemnització.

La RG núm. 35 del Comitè de la CEDAW, sobre violències per raons de gènere, del 2017, esmenta que totes les mesures s'hauran d'aplicar amb un enfocament centrat en la víctima, reconeixent les dones com a titulars de drets i promovent la seva capacitat per actuar i la seva autonomia, en particular, la evolució de la capacitat de les nenes.

A nivell europeu, la Recomanació Rec (2002), sobre protecció de les dones contra les violències, insisteix en la obligació d'adoptar mesures per a evitar la victimització secundària per part d'agents policials, professionals socials o sanitaris i personal de justícia. Posteriorment, la Directiva 2012/29/UE va esmentar que s'havien de prendre les mesures adequades per minimitzar els riscos de victimització secundària. Actualment, el Conveni d'Istanbul, obliga a què les mesures de protecció estiguin dirigides a evitar aquesta revictimització.

La Llei 5/2008 (actualment reformada per la Llei 17/2020), del dret de les dones a eradicar la violència masclista, va ser pionera en consignar que un dels principis orientadors de les intervencions dels poders públics era la evitació de la revictimització secundària de les dones i l'establiment de mesures que impedissin la perpetuació de les VMCD, reconeixent d'aquesta manera la responsabilitat de les Administracions. La figura de la diligència deguda, és a dir, el compliment dels compromisos adquirits per l'Estat de manera material.

En d'altres mesures introduïdes per evitar les violències institucionals, destacar que recentment, la Llei 5/2008 és també objecte de modificació per la Llei 2/2021 que, en relació al dret a l'assistència lletrada, introdueix l'obligació dels agents de la Policia de la Generalitat de requerir al col·legi d'advocats la presència d'un lletrat per a garantir l'assistència lletrada des del moment inicial de la denúncia per part de les dones víctimes de qualsevol tipus de violències masclistes.

A nivell estatal, la Llei 4/2015, de l'Estatut de la Víctima, esmenta que les mesures de protecció busquen l'efectivitat front a la victimització secundària. A Catalunya, la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, per evitar la victimització secundària, preveu l'adopció de solucions immediates per evitar a les víctimes danys psicològics afegits a causa d'una atenció deficient.

- Quina seria l'estratègia social a adoptar front al trencament de la violència? Denúncia, no denúncia...?
- Com procurem la superació d'obstacles per a la denúncia?
- Com es realitza un acompanyament social que permeti el trencament amb la violència?
- Com s'atura la sanció social que pateixen les víctimes?
- Com s'actua front l'entorn que les revictimitza?
- Com podem ajudar les menors?



Consell Comarcal
del Baix Llobregat



Amb el suport de:



Ajuntament de
Cornellà de Llobregat



Diputació
Barcelona



Generalitat de Catalunya
Departament d'Igualtat i Feminismes
Secretaria de Feminismes



Pacto de Estado
contra la violencia de género